

(Leonid Andrejev: Rozum. Hra o 6 obrazech. Z ruštiny přeložil V. Červinka. Režie: Jaroslav Hurt. Scénická výprava Antonín Heythum. Národní divadlo 15. května)

O díle L. N. Andrejeva lze právem říci, že není jednotné. Zmatený, temný, pesimistický spisovatel byl do jisté míry realista a zároveň podléhaje vlivům (Poeovým, Maeterlinckovým) stal se symbolikem. Skutečnost a snění, rozum a bláznovství, naděje a zoufání vždy pomíšeny, vždy neodděleny, vždy ve sváru, matou čtenáře i diváka. K největší škodě autorově stejné napětí těchto stavů navzájem se ruší a nakonec nezbývá než pochybnost. Andrejev neobrací se výhradně ani ku přítomnosti ani k minulosti, jeho roztékané záliby netkví tu ani tam. I jeho pracovní metody byly různé. Spisovatel snil o překvapujícím tvárném výboji a zároveň neměl větší ctižádosti než slynouti pokračovatelem Dostojevského a ochráncem tradice ruského románu. Ani v nejdůležitějších věcech formy Andrejev nevolil a nerozhodoval se. Z těchto důvodů jeho dílo má povahu rozpolcení, slabosti a nemoci.

Poprvé vzbudil Andrejev pozornost povídkou Žili — byli, odtud počíná jeho úspěch přerušovaný čas od času hanou a někdy opravdovým zklamáním. Dramatikem ve vlastním smyslu slova Andrejev nikdy nebyl, nicméně znal divadlo dosti dobře, aby se mohl vysloviti jeho řečí. V dramatické práci Andrejevově, právě jako v činnosti ostatní, lze rozlišovati směr realistický a symbolický. Z dramatických prací buďtež jmenovány: Život člověka, Anatema, Starý student, Ten, kdo dostává políčky, Okeán, Kateřina Ivanovna, Černé masky atd.

Drama Rozum je přepracovaná povídka s neurčitým sklonem k realismu. Andrejev zaujatý pro záhady, nepřítel exaktnosti, byl ovšem proti racionalismu i materialismu a toto drama mělo demonstrovati vratkost rovnováhy, nepevnost duševního zdraví, vůle a myšlenky. Lékař Keržencev rozhodne se předstíratí šlenství, aby mohl beztrestně zavraždití manžela

ženy, kterou kdysi miloval. Připraví věc logicky, ale nakonec uvízne v síti přemýšlení. V této hře není kladu ani záporu, důvodnost věcí tkví v jejich osudovosti, v propastech trvání a na hrotech chvil. Andrejev chtěl poznání života, pravdy a štěstí, dobral se však nejistot a děsu. Snad nebyl geniální, ale zajisté byl nešťastným básníkem.

Za režie p. Hurta bylo hráno realisticky s náznakem jakési mystiky, tedy právě tak, jak toho Andrejev vyžaduje. Kruté a výsměšné přízvuky Savelovovy (p. Hurt), znepokojivý rozhovor Kraftův (p. Dostál) s Keržencevem (p. Deyl), bláznovství počínající i zuřivé, všechna tato hořkost a nezdraví (na samém prahu divákova odmítání) přece stávalo se aspoň hereckou pravdou. Mimo jmenované Rozum nemá důležitých úloh, a přece Semjonov (p. Želenský) i tak byl pozoruhodný. Realistická hra a režie není ovšem úkol zvláště těžký ani nový, v tomto smyslu scénická výprava (A. Heythum) znamenala více. Scéna prvního obrazu o stěnách malovaných bez nároku na líbivost, ale přece ozdobně, měla jedinou divadelní funkci: zúžití jevištního prostor na místo děje. Scéna druhá nebyla sevřena a pozornost výtvarníková obracela se spíše k nábytku, jehož tvar byl ušlechtilý, než k jevišti samotnému. Divadelně i výtvarně byl nejlepší ústav pro choromyslné.